

Brand.

Fanie Viljoen.

Kaapstad: Tafelberg, 2019. 170 pp.

ISBN 978-0-624-08404-4.

In die wêreld van kinder- en jeugliteratuur het Fanie Viljoen geen bekendstelling nodig nie. Een treffer na die ander verskyn uit dié bekroonde skrywer se pen. Nie alleen is *Onderwêreld* (2008) sedert 2017 voorgeskryf vir matriekleerlinge wat Afrikaans as huistaal neem nie, maar lesers sit tans op hete kole en wag vir dié roman se opvolg, *Donker web*, wat in Junie 2020 verskyn. Viljoen het al met onder meer die MER-prys en die Sanlamprys vir jeuglektuur (goud) vir sy eerste jeugroman, *BreinBliksem* (2005), weggestap. Vir *Onderwêreld* verwerf Viljoen weer die Sanlamprys vir jeuglektuur, asook 'n ATKV-Kinderboektoekenning. In 2019 verskyn die jeugroman *Brand* by Tafelberg en weereens laat Viljoen die leesgierigheid van jong lesers vlam vat.

Kortom sentreer die verhaal in *Brand* rondom twee Graad 11's, Arian en Estie, en die obsessies wat hulle elkeen koester. Ander belangrike temas wat ontgin word, is sosiale media, vriendskap, eensaamheid en veral buitestandskap. Hierdie temas word aangebied op 'n manier wat met jong lesers praat, maar ook die volwasse leser enduit boei. Elke tienerleser weet hoe dit voel om op een of ander stadium van sy/haar lewe soos 'n buitestander te voel en elke volwasse leser kan maar alte goed onthou hoe moeilik dit was om as tiener êrens in te pas. Die begeerte na begrip, vriendskap en liefde is deel van elke mens se daaglikse bestaan. Daarom wêrk hierdie roman op soveel vlakke.

Die roman skop af met twee motto's, deur onderskeidelik Vincent van Gogh en Charles Bukowski: "There may be great fire in our soul, yet no one ever comes to warm himself at it, and the passers-by see only a wisp of smoke" (Van Gogh) en "what matters most is how well you walk through the fire" (Bukowski). Beide hierdie motto's handel oor die pynlikheid daaraan verbonde om nie raakgesien te word nie. Die gevoel dat 'n mens nie verstaan of aanvaar word nie, die moeilike paadjie wat 'n buitestander moet stap en wat dit kos om aan die ander kant uit te kom.

Die motto's is duidelik met sorg uitgekies en stel saam met die romantitel reeds die prominente vuurmotief op die voorgrond.

Die verhaal word aangebied deur middel van wisselende perspektiewe. Die leser beleef die gebeure deur die oë van Estie, Arian en die eksterne verteller. Dié aanwending van fokalisasie het voordele en nadele (later meer oor laasgenoemde), maar werk veral uitstekend om bepaalde temas uit te beeld deur die perspektief van twee hoofkarakters te gebruik: Arian die piromaniak en Estie die voyeur. Die wisselende perspektief kom knap bymekaar wanneer dit duidelik word dat dié twee karakters dalk verskillende obsessies het, maar dat gedeelde buitestandskap die basis word van die band wat hulle smee.

Arian is die middelkind, die een wat voel dat hy nie inpas by sy gesin nie. Hy hoor een aand sy pa sê: "Daar is iets nie lekker met daai kind nie" (21) en dink dan "[s]y pa was nie die eerste een wat dit gesê het nie." Arian is 'n misterieuse, interessante en komplekse karakter. Die leser kom gou agter dat hy besonder intelligent is, maar dat die mense in sy lewe hom nie aanvaar vir wie hy is nie: "*Abnormaal. Verkeerd*. Dis die flippen etikette wat hulle op hom plak. Almal het 'n etiket vir hom" (klem in oorspronklike teks) (65). Sy obsessie met vuur setel in sy ingesteldheid dat hy met vuur kan identifiseer: "Sy bakhand vou om die vlam. Vuur het nie 'n skaduwee nie. Dis een van daardie vreemde feite van die natuur, maar tog soek hy na die skadu in sy palm. Hy soek na iets wat hy weet nie bestaan nie. Soos die ding wat mens 'n alien maak." Arian se intelligensie kom ook tot uiting in sy sarkastiese sin vir humor—'n lekker aanwys vir die leser wat dié tipe humorsin geniet—en dit word mettertyd uitgewys as iets waaragter Arian skuil en wat mense op 'n afstand hou: "Niemand ken my nie. Dit laat hom tegelyk skuldig voel en soos iemand wat iewers op die oop see aan die verdrink is sonder dat 'n siel daarvan weet" (42). Wanneer Arian egter vir Estie leer ken, kom hy agter dat daar dalk iemand kan wees wat hom verstaan, iemand wat iets diep in hom kan raak—soos wat net vuur nog kon doen.

Estie se troos en toevlug is sosiale media. In 'n poging om haar eensaamheid te stil en die seer van haar verlede te verwerk, lewe sy deur haar sosialemediaprofiel. Wanneer die skuldgevoel begin knaag omdat sy (meestal) vreemdelinge se persoonlike ruimtes binnedring, troos sy haarself telkens met woorde soos "Almal doen mos Facebook stalking" (13) en "Sy kan maar net kyk wat hy aanvang. Dis mos niks nie" (44). Talle kwessies rondom sosiale media word aangespreek deur Estie se verhaal. Sosiale media maak voyeuristiese gedrag moontlik, en maak dit ook

moontlik om in 'n alternatiewe werklikheid te lewe en sodoende jou konkrete werklikheid te vermy. Sosiale media kan 'n obsessie word, soos wat dit duidelik vir Estie geword het—sy het reeds “[t]weeduisend negehonderd en twaalf vriende” (25) en meeste daarvan is vreemdelinge, aangesien sy nie werklik vriende buite sosiale media het nie. In Estie se werklikheid wonder sy “gaan iemand ooit flippen lief wees vir jou? Almal leef net so vir hulleself” (36), maar op sosiale media is dit makliker om jouself te verdiep in die lewe van ander en sodoende 'n intimiteit te verbeel.

Die wisselende perspektief laat die leser toe om albei hierdie karakters se innerlike en uiterlike wêreld goed te leer ken. Die nadeel hiervan lê egter in dié roman se gebruik van die eksterne verteller as 'n derde fokalisator. Die taalgebruik van die verteller as fokalisator is steurend, omdat dit te dikwels ongeloofwaardig voorkom vir die tienerwêreld waarin Arian en Estie bestaan. 'n Ander kwessie rondom taalgebruik is die gebruik van Engelse woorde, al dan nie. Taalvermenging word tot 'n minimum beperk, en alhoewel dit ongewoon is vir 'n kontemporêre jeugroman, is die inkonsekwentheid van taalvermenging egter dít wat steur. Wanneer 'n Engelse woord wel gebruik word, laat dit die leser dadelik wonder, hoekom juis dié woord in Engels? Hoekom word verwys na “bands” en “stuff”, maar na “vreetkyk”, en “duimnaelfoto's”?

'n Ander punt van kritiek is dat oorsaak en gevolg nie altyd ooreenkom nie: Daar kan meer gedoen word om seker aspekte van die verhaal te regverdig, soos waarom Arian 'n skoolsielkundige moet sien, of waarom vreemdelinge telkens Estie op sosiale media sal bevriend. 'n Belangrike motoriese moment is ook ongeloofwaardig, wanneer Estie inkriminerende foto's op Arian se rekenaar vind, maar daar geen aanduiding gegee word van hoekom Arian nie sy rekenaar sou sluit nie. Verdere kritiek kan uitgespreek word teenoor die hantering van genderstereotipering. Dit word terloops voorgestel deur van die volwasse karakters se dialoog, maar word deur niemand in die verhaal krities beskou nie. Ten spyte van hierdie kwellinge, is die oorhoofse ervaring van die roman tóg positief en prysenswaardig. Die binne- en buitewêreld van twee tieners word realisties weergegee en die reis waarop hulle gaan om hulleself en mekaar te ontdek is grotendeels ontnem van soetsappigheid en geforseerde lessies. En alhoewel sommige verwysings in die teks effens verouderd is (vergelyk byvoorbeeld *Heidi*), sorg die musiekverwysings en die wêreld van sosiale media vir 'n eietydse verhaal, wat danksy goeie karakteruitbeelding ook tydloos kan word.

Ihette Senekal
ihettej@gmail.com
Universiteit van Suid-Afrika
Pretoria, Suid-Afrika
ORCID: orcid.org/0000-0001-9258-8689
DOI: <https://doi.org/10.17159/tl.v57i2.8525>